

RECENZII, NOTE DE LECTURĂ

András W. Kovács, *The History of the Wass de Czege Family*, translated by Ágnes Baricz, copyedited by Matthew Suff, Hamburg, Edmund Siemers-Stiftung, 2005, 256 p.¹

Această carte este rezultatul unei combinații reușite de ambiție, competență și perseverență realizată la capătul unui deceniu de eforturi de cercetare. Familia Wass de Țaga – cum este cunoscută în literatura istorică românească –, reprezintă una dintre puținele familii nobiliare transilvănene care are o continuitate de viață din secolul al XII-lea până în prezent. Nobilii din Țaga au reprezentat constant una din familiile de frunte ale comitatului Dăbâca, având în evul mediu o perioadă de strălucire în perioada în care au fost legați prin relații de *familiaritas* de familia Lackfi, în secolul al XIV-lea, pentru ca apoi să se țină departe de ambițiile participării la viața politică a regatului Ungariei sau a voievodatului Transilvaniei. Lucrarea este deosebită prin faptul că tratează istoria acestei familii de la începuturile ei, din secolul al XII-lea, și până în prezent. Realizarea se bazează pe o metodă de lucru riguroasă ce a constat din consultarea metodică a arhivei familiei Wass.

Cartea are cinci părți și debutează cu o listă a abrevierilor bibliografice. Partea I este un capitol referitor la sursele folosite în lucrare împreună cu un istoric al constituirii și transmiterii arhivei familiei Wass. Partea a II-a reprezintă un scurt capitol care se ocupă de prima lucrare monografică dedicată de András Huszti istoriei familiei Wass, având originea în activitatea acestuia de sistematizator al arhivei. După această discuție bine documentată și atentă a istoriei surselor, Kovács intră în miezul temei propuse, descriind istoria familiei Wass în ordine cronologică, începând de la primele informații care provin probabil din secolul al XII-lea, până în secolul XX.

Din punctul de vedere al acestui recenzent, partea a III-a, care prezintă istoria familiei Wass în evul mediu, este cea mai valoroasă. Autorul a investigat sursele medievale disponibile, în încercarea de a reconstitui și verifica datele anterioare cu privire la membrii familiei, între secolul al XII-lea și sfârșitul secolului al XVI-lea. Pe parcursul a aproximativ 60 de pagini, se reconstruiește pas cu pas, în ordine cronologică, evoluția familiei din punct de vedere demografic, al achizițiilor patrimoniale și al carierelor politice. Întreprinderea nu a fost de loc facilă, având în vedere faptul că Wass s-au dovedit foarte prolifici, și că unele dintre ramuri nu au lăsat urme în sursele scrise. Secvențele narrative alternează cu părți analitice care integrează datele furnizate de cazul Wass istoriografiei elitelor sociale medievale. Kovács discută foarte convingător importanța legăturilor de *familiaritas* pentru carierele politice ale familiei Wass în secolul al XIV-lea și dispariția lor de pe scena politică odată cu apusul politic al patronilor lor, familia Lákfi. De asemenea, discuția despre *familiares* este extrem de utilă analizelor referitoare la structurarea elitei medievale, iar faptul că întâlnim în acest caz, pentru perioadele mai târzii, *familiares* recrutați dintre iobagii proprii nu face decât să adauge o serie de date noi la această chestiune. Cazurile particulare de comportament, în privința transmiterii prin moștenire a patrimoniului funciar, sunt de asemenea relevante pentru abaterile de la ceea ce este considerat obicei al nobilimii regatului Ungariei, în termenii dreptului moștenirii. Pentru cercetătorii nobilimii medievale, aspectele juridice, litigiile și judecățile reprezintă elementele preponderente și aproape constante de analiză. De aceea, secțiunea despre bunurile mobile (cunoscute din referirile conținute de acte) reprezintă o variație salutară. Rareori avem posibilitatea de a observa și alte aspecte, cum sunt cele ale culturii materiale. Una dintre observațiile remarcabile

¹ Cartea poate fi descărcată gratuit, în format .pdf, de la adresa: <http://www.familyhistory.ro /index. php? id=20061113thefamily>.

pe care le apreciez constă din detaliile referitoare la aspectele practice ale păstrării arhivelor și la modul în care membrii își reglementau accesul la acestea. Totodată, Kovács face observații utile cu privire la strategiile matrimoniale ale familiei Wass, care și-au ales soțiile constant din mediul nobilimii comitatului, unde aveau principalele posesiuni. O contribuție utilă este și discuția referitoare la nume și la semnificația lor în contextul practicilor de identificare a indivizilor în actele medievale.

Partea a IV-a urmărește evoluția nobililor Wass între secolele XVII-XX. Wass au revenit în perioada Principatului pe scena politică, deținând diverse dregătorii în ierarhia administrativă a principilor Transilvaniei. În secolul al XVIII-lea, au dobândit titlul aristocratic de conți. Întrucât datele arhivelor, pentru aceste perioade, sunt mult mai detaliate, în aceste secțiuni femeile și bărbații familiei Wass sunt prezentați în forma unor liste în care se prezintă sumar principalele realizări din punctul de vedere al formației academice, al carierelor politice, al legăturilor matrimoniale și demografice. Există și câțiva memorialiști printre ei, ale căror scrieri au fost utilizate în reconstruirea vieții nobiliare ardeleni din epoca premodernă și modernă. Prezentarea indivizilor este întreruptă de discutarea situației stăpânirilor funciare, a aspectelor referitoare la demografie (natalitate și mortalitate) etc. Această parte este cea mai amplă din lucrare, ocupând 85 de pagini.

Partea a V-a prezintă diploma de acordare a titlului de comiți, urmată de publicarea ei în latină, în appendicele lucrării. Volumul se încheie cu o listă a numelor actuale ale localităților, urmată de ilustrații.

Ca abatere de la practica publicării unor lucrări referitoare la istoria medievală a Ungariei în limba engleză, am remarcat păstrarea prenumelor indivizilor în limba maghiară (de obicei, se anglicizează, ceea ce traducătorul a făcut în cazul regilor Ungariei). Folosirea numelor localităților din România, în limba maghiară, în text, reprezintă o rezolvare deosebită de practica utilizării denumirilor actuale. Denumirile oficiale românești ale localităților pomenite în text se află în lista localităților de la paginile 193-199. Traducerea este de bună calitate, textul fiind lizibil și relativ ușor de urmărit.

Lucrarea s-a născut din interesul autorului pentru istoria medievală a familiei Wass din perioada studiilor de Istorie la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca, continuată apoi cu studierea asiduă a colecțiilor documentare ale arhivei familiei până în perioada contemporană. Cartea reprezintă o realizare științifică incontestabilă a cărei formă este excepțională prin subiectul și circumstanțele istorice sale insolite. Rareori avem exemple de istorii de familii medievale care să aibă o continuitate comparabilă cu cea a acestei familii. Prin formă, documentație și cantitatea de informație istorică, referințele precise și numeroase și notele de subsol ample (uneori depășesc prin cantitate textul propriu-zis) este evident că avem de-a face cu o lucrare care se adresează preponderent unui public specializat în istoria socială. A treia parte aparține, prin problematica abordată, studiilor de medievistică dedicate istoriei elitelor, reprezentând o contribuție majoră de ordin monografic la acest subiect. Partea a IV-a este fără îndoială utilă tuturor celor care se ocupă de viața politică și culturală a elitelor din Transilvania premodernă, modernă și contemporană. În concluzie, recomandăm această lucrare drept o realizare științifică riguroasă, bine documentată și modernă, utilă cercetătorilor vieții sociale, din perioada medievală până în epoca contemporană.

COSMIN POPA-GORJANU

Pius II Papa, *Epistola ad Mahumetem*. Einleitung, kritische Edition, Übersetzung von Reinhold F. Gleis und Markus Köhler, Trier, Wissenschaftlicher Verlag, 2001, 343 p.

Cunoscutul umanist Enea Silvio Piccolomini (papa Pius al II-lea) a lăsat în urma sa o impresionantă operă, atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ. Poate una dintre cele